

zılış amacı ilmi olmasa dahi, Arap dili üzerine çalışan bugünkü bilim adamlarının büyük değer verdikleri Alcalá'nın eserinden, İspanya'da yaklaşık VIII yüzyıl süreyle konuşulmuş olan Arapça'nın İspanyolca'dan ne derecede etkilendiğini ve bu dilden hangi Hint-Avrupa kökenli kelimeleri aldığını (yalnız Gırnata ağzında da olsa) öğrenmek mümkün olmaktadır.

Avrupalılar tarafından Arapça üzerine yapılmış ilk kapsamlı çalışma ve matbaada basılmış dünyanın ilk Arapça dil kitabı olması açısından da ayrı bir önem taşıyan Alcalá'nın eseri Paul de Lagarde tarafından 1883 yılında Göttingen'de, yine ilk neşrindeki gibi gramer kısmı ön de olmak üzere bir tek kitap halinde yayımlanmış (*Petri Hispani de Lingua Arabica libri duo Pauli de Lagarde studio et sumptibus repetiti*) ve hatalı kısımları düzeltilerek muhtevası ilmi açıklamalarla zenginleştirilmiştir. Bu yayının da ayrıca 1928 yılında Hispanic Society of America tarafından tıpkıbasımı yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

R. Dozy, *Supplément aux Dictionnaires Arabes*, Leyde 1881 — Beyrouth 1968, I, s. X, XXX-XXXII; P. de Lagarde, *Petri Hispani de Lingua Arabica libri duo Pauli de Lagarde studio et sumptibus repetiti*, Göttingae 1883; R. Richard, "Remarques sur l'Arte et le Vocabulista de Fr. Pedro de Alcalá", *Mémorial Henry Basset*, Paris 1928, II, 229-236; J. Fück, *Die arabischen Studien in Europa bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts*, Leipzig 1955, s. 29-34; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 108-181; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikîn*, Beyrut 1984, s. 49-50; "Alcalá, Pedro de", *TA*, II, 22; "Álcala", *Diccionario Enciclopédico Espasa*, Madrid 1978, I, 372.

SARGON ERDEM

ALÇI

İlhanlılar'da
inşâ divanında çalışan
ve divanın en yetkili dört şahsından
biri olan kişiye verilen isim.

"Kırmızı" mânasına gelen al kelimesiyle +çı ekinde meydana gelen bu terim, "resmî evraka damga-nişan vuran kimse" anlamını taşımaktadır.

Reşîdüddin, Gazan Han'ın idarî reformları ile ilgili olarak verdiği bir kayıtta alçılardan bahsetmekte ve bunların elerindeki damgayı bir menfaat karşılığı kullanmalarının yasaklandığını belirtmektedir. İlhanlılar zamanında han tarafından verilen emirler usulüne uygun olarak düzenlenir ve hana arz edilirdi.

Evrak ancak bundan sonra divan kalemine gönderilirdi. Burada hanın evrakı tasdik tarihi ve evrakı alacak kişi yazılarak tesbit edilir, işlerin gidişini kontrol bakımından da evrak üzerine kara damga basılırdı. Kara damganın kullanılmasıyla önce en yüksek devlet mührü olarak "al damga" kullanılmıştır ki alçı terimi de buradan gelmiştir.

Bu terime sonraki dönemlerde pek rastlanmamakla beraber Kanûnî devrine ait bir *tahrir** defterinde Dulkadirli Türkmenleri arasındaki bir boyun Alçı adını taşıdığı görülmektedir. Bunun İlhanlılar'daki alçı ile bir münasebetinin bulunup bulunmadığı şimdilik bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 402; B. Spuler, *İran Moğolları* (trc. Cemal Köprülü), Ankara 1957, s. 317; İlhan Şahin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Konar Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları", *TK*, XX/227 (1982), s. 227; D. O. Morgan, "Âlçi", *Eİr*, I, 825.

COŞKUN ALPTEKİN

ALECSO

(bk. ARAP BİRLİĞİ EĞİTİM KÜLTÜR
ve BİLİM TEŞKİLATI).

ALEM

(العلم)

Tuğ, bayrak ve sancak gönderleriyle
kubbe, külâh ve çatıların tepesine takılan
sembol; sınır taşı.

Alem kelimesi Arapça *ilm* (bilmek; bildirmek, işaret etmek) kökünden türemiş kuralı bir isim olup anlamı "belli eden, bildiren; iz, alâmet, işaret, nişan"dır. Taşıldığı bu sözlük anlamından dolayı "sembol, standart; bayrak, sancak; lider, imam; sınır, sınır taşı; uzun dağ" ve Arap gramerindeki "özel isim" için müşterek terim olarak kullanılmaktadır; çoğulu a'lâmdır.

Alemin ortaya çıkması tarih öncesi devirlere rastlar. Bunlar daha çok savaşlar ve kalabalıkta icra edilen dinî törenler sırasında, kişilerin kendi lider ve topluluklarını tanıyabilmeleri amacıyla kolay görülebilecek biçimde, mızrak gibi uzun bir gönderin ucuna takılarak birliklerin önünde taşınan alâmetlerdir. Alemin, kalabalık ve kargaşalık anında liderin bulunduğu yere işaret etmesinin yanında yerine getirdiği diğer önemli görev, o topluluğu birlik ve beraberlik içinde tutmasıdır. Bu sebeple gerek alem-

ler, gerekse sonraları onlardan gelişen bayrak ve sancaklar daima mânevî bir güç taşımış ve mukaddes sayılmışlardır (bk. BAYRAK, SANCAK).

İlk alemler (standart) totemik devirlere aittir. Bunlar tanrı sûretleri, semavî semboller ve çeşitli hayvan şekillerinde genellikle bakır, tunç, gümüş, altın gibi madenlerden yapılarak mâbedlerde muhafaza edilen ve törenlerde alayların, savaşlarda da askerî birliklerin önünde taşınan gönderlere takılmış küçük heykellerdir. Bilinen ilk alemler Mezopotamya ve Mısır tasvirî sanatlarından tanınmakta ve bunların tanrı sembolü oldukları görülmektedir. Tasvirî sanattan tanınanların dışında, doğrudan kendisi ele geçmiş ilk alemlerin en güzel örnekleri, milâttan önce III. binyılın sonlarına ait Alacahöyük kral mezarlarından çıkarılan Hatti güneş kurslarıyla geyik ve boğa heykelleridir. Hunlar'a ait Pazırık kur-

Memlûk Sultanı Kansu Gavri'ye (1501-1517) ait bir sancak alemin (Askerî Müze, nr. 455)

ganlarında da aralarında büyük bir zaman farkı olmasına rağmen Alacahöyük hayvan heykellerine fevkalâde benzerlik gösteren bazı geyik ve yaban keçisi şekillerinde gönder-çadır alemleri bulunmuştur (bk. Diyarbakirli, resim 84, 113, 115). Bu alemler, Hunlar'ın sıkışık kaldıkları bölgeden gizli geçitleri bir geyiğin önderliğinde geçerek kurtulduklarını anlatan millî efsanelerindeki geyiğin aslında ordunun önünde taşınan bir geyik alemi olabileceğini akla getirmektedir.

Tarih boyunca en gösterişli alemleri, Eskiçağ'ın en düzenli ordularına sahip bulunan ve savaştıkları insanların moralleri üzerinde askerî birliklerindeki ihtişam ve intizamla da etkili olan Romalılar kullanmışlardır. Önceleri aynı göndere üst üste takılmak suretiyle daha dikkat çekici hale getirilen Roma alemlerinin başlıcalarını, savaş tanrıları Mars ve Minerva'nın küçük heykelleri, diğer dinî semboller, Roma'nın ve imparatorun sembolleri ile orduyu teşkil eden birliklerin âlâmetleri oluşturmuştur. Milâttan önce II. yüzyılın sonlarından itibaren ordu alemi olarak yalnız kanatlarını açmış, saldırı vaziyetinde kartal figürü benimsenmiş ve bu alem zamanla diğerlerinin yerini almıştır. Roma alemleri tabii olarak Bizans alemlerini ve Ortaçağ Avrupa armacılığını (heraldry) etkilemiş, Fransa'nın İmparatorluk, İtalya'nın Fasizm ve Almanya'nın Nazizm dönemlerinde ise aynen taklit edilmiştir.

Çok tanrılı dinlerin ortadan kalkmasıyla birlikte totemik alemler taşınmaz olmuşlar ve dolayısıyla alemler şekilleri daha sade bir görünüme kazanmaya başlamışlardır. Ortaçağ boyunca silâh olarak da kullanılan, Avrupalılar'ın *halbert* (saplı balta), Osmanlılar'ın *alem*, *gönderli balta* veya *teber* dedikleri bir tür alemler, genellikle mızrak ucu altında çift ağızlı veya sırtı mahmuzlu balta gibi dürtücü kesici biçimlerde yapılmışlardır (bk. BALTA). *Dîvânü lügati't-Türk*'ten öğrenildiğine göre Türkçe bayrak kelimesinin aslı da *batrak* (*batrak*, ucuna bir ipekli kumaş parçası takılmış mızrak) kelimesidir ve bu durum eski Türkler'de bayrağın da bir silâh olarak doğup geliştiğini göstermektedir. Savaşlarda mızrağın terk edilmesinden sonra bu tür silâh-alemler silâh özelliklerini kaybetmişler ve uçlarına genellikle alev dili (flame) biçiminde, üzerleri armalı veya düz kumaş parçaları takılmış birer sembolik mızrak şeklinde flama ve bayraklara dönüşmüş-

lerdir. Kaynaklardan, Hz. Muhammed'in ünlü alemi (sancak-ı şerif) *ukâbın* da sefer sırasında diğer Arap sancakları gibi bir mızrağın ucuna bağlanarak taşındığı öğrenilmektedir (bk. Hamîdullah, II, 1071). Birer kumaş parçasından ibaret olan ilk flama, bayrak ve sancakların daima mızrak ucuna bağlanmaları, tarih boyunca en çok kullanılan gönder aleminin o amaçla yapılmamasına rağmen mızrak temreni olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bugün "bayrak direği" anlamında kullanılan gönder de aslında "kargı, mızrak" demektir (bk. *Yeni Tarama Sözlüğü*, s. 96) ve ayrıca mânevî koruyucu niteliğiyle bina çatılarına takılan alemlerin de bilinen ilk örneğinin mızrak temreni şeklinde olduğu görülmektedir. Milâttan önce VIII. yüzyıla ait olan bu alem, Asur Kralı II. Sargon'un sarayındaki zafer kabartmalarında, yağmalanması tasvir edilen bir Urartu mâbedinin çatı tepesinde yer almakta olup Urartular'ın baş tanrısı Haldi'nin (savaş tanrısı) sembolü olan mızrak temreni şeklinde yapılmıştır (bk. Azarpay, resim 5). Bilinen ilk bina aleminin bir mâbedin çatısında bulunması ve mimarlık tarihi boyunca da yalnız mâbed, medrese, şifahane, çarşı ve mesken gibi mukaddes ve mübarek tanınan binalarda kullanılıp özellikle İslâm mimarisinde kubeli dahi olsa, şer'an kerih sayılan ve içinde Kur'an okunması, namaz kılınması, hatta selâm verilmesi câiz olmayan hamam (soyunmalık hariç), kaplıca ve abdesthane gibi binalarda kullanılmaması, daima mukaddes kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Bugün hâlâ devam eden, kubbesi tamamlanan camilerle çatısı kapanan büyük binaların tepelerine noktalarına, dinî törenle ayıldızlı veya düz kırmızı bayrak (alem) dikilmesi geleneği de, eski devirlerde alemlerin çatılara henüz inşaat bitmeden takıldığını ve böylece yapının bir an önce mânevî koruma altına alınmak istendiğini göstermektedir.

İslâmiyet'in kabulünden önce Türkler'in, çadır ve sancak direklerinin tepesine genellikle küre şeklinde alemler takılması ve bunlara Farsça *mang* (Avesta *mön "ay"*) kelimesinden Türkçe -*çuk* ekiyle türetilen *men-çuk* / *mon-çuk* (küçük ay, mâhçe) adını verdikleri bilinmektedir (bk. Erdem, s. 107-108). *Mençuk* / *mon-çuk* kelimesinin Türkler'den başka diğer müslümanlar tarafından da kullanılması, bu alem türünün İslâm âleminde iyice yaygınlaştığını göstermektedir. Nite-

kim 1375 yılında Hâmî isimli bir Endülüslü müslüman tarafından yapılan ve literatürde "Katalan haritası" adıyla anılan dünya haritasında her devletin bayrağının resmedilmiş ve biri hariç bütün alemlerin de monçuk şeklinde yapılmış olduğu görülmektedir (bk. Kurtoglu, şekil 36). Bu haritada, Orta Asya'nın kuzeydoğusuna yerleştirilen ve at sırtında çizilerek göçebe olduğu belirtilen Gog-Magog (Ye'cûc-Me'cûc) hükümdarının ejderha motifli sancağının mızrak ucuna takılmasına mukabil hükümdarlık çetrisinin tepesinde üstteki daha küçük olan iki monçuk (ay ve güneş) bulunmaktadır. Sivaslı Nâsirüddin'in 1270 yıllarına tarihlenen kozmografyaya dair eserindeki bir minyatürde de, otağ direğinin tepesinde iri bir monçuk üzerinde duran aslan veya pars şeklinde bir alem bulunmaktadır, otağın iki yanındaki sancaklardan birinin aleminin ise hilâl şeklinde olduğu görülmektedir (bk. Esin, *TTK*, not 178, levha IX/b). XIII. yüzyılda yaşayan bir Çinli yazar, Abbâsî halifesinin başına tutulan siyah hükümdarlık çetrisinin tepesinde yeşimden yapılmış bir aslan ve onun üzerinde de altından yapılmış parlak bir "ay" bulunduğunu yazmaktadır (bk. *ET²* [İng.], III, s. 382). Ettinghausen, bu bilgiyi aldığı Çince metni tercüme ve tefsir eden yazarların yuvarlak bir amblemin ancak güneşi sembolize edebileceğini düşünerek "ay" kelimesini "hilâl" anlamında yorumladıklarını yazmaktadır. Ancak Irak Abbâsîleri'nin hilâl sembolünün alem olarak kullandıklarına dair bir tek örneğin mevcut olmaması, geç dönemlerin etkisiyle "hilâl" şeklinde yorumlanan "parlak altın ay"ın aslında, İslâm kaynaklarının "çetr tepelerindeki altın top" dedikleri monçuk olduğunu ve söz konusu alemin Sivaslı Nâsirüddin'in minyatüründeki alem gibi "monçuk üzerinde duran aslan" şeklinde olabileceğini akla getirmektedir (bk. Erdem, s. 107). İbn Bîbî'nin "Hükümdar çetrisinin kartalı, sultanların güneşine talih kandanı ve tüylerini gerdi ve kudret gölgesini yaydı" cümlesinden ise aynı çağda Anadolu Selçuklu sultanlarının çetr alemlerinin kartal şeklinde olduğu anlaşılmaktadır (bk. Öney, s. 166). Öte yandan, biri Büyük Selçuklular'a, diğeri Artuklular'a ait olan tunçtan yapılmış sfenks şeklinde iki çadır direği alemi, müslüman Türkler'in mitolojik hayvanları da Hunlar ve Moğollar gibi çadır (ve çetr) alemi olarak kullandıklarını göstermektedir (bk. Diyarbakirli, s. 171, resim 160, 161).

Tek tanrılı dinlerden Müseviliğin ale-mi (sembol) **mühr-i Süleyman**, Hıristi-yanlığın alemleri **haç** ve İslâmiyet'in alemleri **hilâl** motifleridir. Bunlardan, milât-tan önce I. binyılın ilk çeyreği içinde be-nimsendiği anlaşılan mühr-i Süleyman, birbirine geçmiş biri koyu, diğeri açık renk iki üçgenden oluşarak ruh ile vücudun birleşmesini sembolize etmekte, Hıristiyanlığın alemleri olan haç da Hz. İsa'nın çarmıha gerilişinin hâtrısını yaşatmak-tadır. İslâmiyet'in alemleri olan hilâlin men-şei ise tartışmalıdır ve ileri sürülen fi-kirlerin daha çok milliyetçi duyguların etkisi altında kaldığı görülmektedir. Ba-tılı yazarlar hilâlin İstanbul'un fethinden sonra Bizans'tan Türkler'e geçtiğini id-dia ederken buna tepki gösteren Türk yazarlar da Türkler tarafından Orta As-ya'dan getirildiğini ileri sürmüşlerdir. Hilâlin Bizans'tan Türkler'e geçtiği yo-lundaki görüş, üzerinde durmayı gerek-tirmeyecek derecede ilmi gerçeklerden uzaktır ve bu tezi sadece Endülüslü Hâ-mî'nin İstanbul'un fethinden yaklaşık bir asır önce çizdiği harita tümüyle çürüt-meye yeterlidir. Çünkü bu haritada, Mo-ğol istilâsı dışında kalan İslâm devletle-rinden pek çoğunun bayrağında hilâl ve üç hilâl motiflerinin yer aldığı açıkça gö-rülmektedir.

Hilâl ilk defa Mısır'da X. yüzyılın ilk ya-rısında Fâtımîler tarafından bayrak mo-tifi ve askerlerin boyunlarında hamail olarak kullanılmaya başlamış, İslâm'ın sembolü olarak benimsenmesi ise Haçlı seferleri sırasında genellik kazanmıştır ve bu durum Haçlı seferlerini konu alan minyatürlerde, Haçlı kalkanlarındaki haç-lara karşı müslümanların kalkanlarına hilâl resmi konulmak suretiyle gösteril-miştir. Bu konuda önemli bir belge nite-liği taşıyan Kudüs Kralı II. Baudouin'in (1143-1163) mühründe, belki müslüman-ların da hıristiyanların da hâkimi oldu-

ğunu simgelemek üzere Kudüs surları içinde, birinin tepesinde büyük bir hilâl, diğerinde haç bulunan iki adet kub-beli bina (Kubbetü's-sahra ve Mescid-i aksa) resminin yer alması (bk. Runciman, II, lev-ha I), en geç XII. yüzyılda hilâlin İslâm'ın sembolü olduğunu ve mimaride de bina alemleri olarak kullanıldığını (bk. BAYRAK) kesinlikle ortaya koymaktadır (daha ge-niş bilgi için bk. Erdem, s. 108-113).

Hilâl biçimi gönder alemlerinin ilk de-fa Karahanlılar tarafından kullanıldığı sa-nılmaktadır. Karahanlı şehirlerinden Ho-ten'de, içlerinde Arapça ibareler taşıyan, üzerleri yıldızlanmış tunçtan mâmul, ar-kalarında halkalar bulunan bazı hilâller ele geçmiş ve bunların sancak alemleri ol-dukları ileri sürülmüştür (bk. Esin, TTK, s. 356, levha VIII A/11 a). Özellikle içle-rinden, üzerindeki tarih 225, 335 veya 445 okunabilen bir tanesinin, tarihî olay-lar göz önüne alınarak 445 (1053-54) yı-lına ait olması muhtemel görülmektedir.

Osmanlı gönder alemleri genel olarak ordu ve tekke sancaklarında hilâl, mız-rak ucu, süngü ve ucu gittikçe sivrilen yaprak şekillerinde yapılmış, tuğlara da çoğunlukla yalnız monçuk alemler takıl-mıştır. Bugün ise bayrak ve sancaklar-da monçuk üzerinde ayıldız, flama ve özel bayraklarda da mızrak ucu ile yal-nız monçuk alemler kullanılmaktadır. Müzelerde korunan çeşitli alemlerin ba-kır, tunç, pirinç veya demirden yapılmış ve bazılarının da altın yaldız yahut altın safiha ile kaplanmış oldukları görülmek-tedir. Mevcut alemlerin çoğunda ana parçayı teşkil eden tepelik kısmı safiha halindedir ve yapımlarında başlıca ka-fes oyma tekniği ile kazıma tekniği uy-gulanmıştır.

Gönder alemleri arasında, bina alem-lerinin aksine doğrudan boynuz şeklin-de olanlar daha azdır; ancak ekseriyeti teşkil eden armut, lâle veya zambak gi-bi şekillerde yapılar içleri lafza-i Celâl, ism-i nebevî, kelime-i tevhid ve tarikat pîri gibi din ulularının adlarıyla veya çe-şitli motiflerle doldurulan alemler, boy-nuz alemlerin değişikliğe uğramış şekil-leridir ve bu tür alemlerin tepelerinde genellikle küçük birer hilâl veya boynuz bulunmaktadır. Mimaride kullanılması-na Beylikler devrinden itibaren başlanan ve bilinen en eski örneğini Konya'daki Karamanlılar'a ait Hoca Fakih Türbesi'nin (1455), silueti henüz açılmamış gül gon-casına benzer beyaz mermer alemleri teşkil eden boynuz şeklindeki alemler, eski bir

Anadolu geleneğinin devamı niteliğinde-dir. Anadolu mimarisine ilk defa çatı ör-tülü ahşap bina tipini getiren Frigler'in milâttan önce VI. yüzyıla ait mâbed cep-hesi şeklindeki kaya kabartmalarının alınlık tepelerinde, boynuz biçimi cami alemlerinden hiç farkı olmayan alemler görülmekte ve bunların sanıldığı gibi boynuz olmayıp boynuz şeklinde, muhtemelen ahşaptan yapılmış alemler oldu-kları açıklıkla anlaşılmaktadır (bk. Akurgal, levha IV^a). Bu ilk boynuz alemler, Ana-dolu İslâm mimarisinde de aynı şekil ve aynı fonksiyonla yaşamaya devam etmiş-ler ve gönder alemleri olarak da ordu ve tekke sancaklarında çokça kullanılmış-lardır. Tekke ve yeniçeri sancağı alem-leri arasında Bektaşî tacı ve el (pençe-i Âl-i abâ veya halk arasında sanıldığı gibi Hz. Fâtıma'nın eli) şeklinde olanlar da yekûn tutmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

- Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983, s. 96; G. Azarpay, *Urtarian Art and Artifacts*, Berke-ley 1968, resim 5; Ekrem Akurgal, *Ancient Ci-vilisations and Ruins of Turkey*, İstanbul 1969, levha IV^a; Nejat Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, İstan-bul 1972, s. 171, resim 84, 113/a, 113/b, 115, 160, 161; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (İs-tanbul 1980), II, 1065-1076; S. Runciman, *Haç-lı Seferleri Tarihi* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1987, II, 392, levha I, V; Fevzi Kurtuluş, *Türk Bayrağı ve Ay Yıldız*, Ankara 1987, s. 45, 55, şekil 36; Rıza Nur, "L'Histoire du Croissant", *Revue de Turcologie (Türk Bilik Revüsü)*, I/3, İskenderiye 1933 (özel sayı), s. 232-410; Gün-gör Yavuz, "Sancak Alemleri", *Arkitekt*, sy. 328, İstanbul 1957, s. 180, 183; Hamit Koşay, "Etnoğrafya Müzesindeki Alemler", *TELİD*, sy. 3, (1959), s. 80-86; Gönül Öney, "Anadolu Selçuk Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal", *Malazgirt Armağanı*, Ankara 1972, s. 166; Emel Esin, "Kün-Ay (Ay-Yıldız, motifinin proto-Türk devirinden Hakanlılar'a kadar ikonografisi)", *TTK Bildiriler*, I (1972), s. 356, 365, not 178, levha VIII A/11a, IX/b; a.mlf., "Türk Kubbesi", *Selçuklu Araştırmaları Dergi-si*, III, Ankara 1971, levha II; Yılmaz Önge, "Ana-dolu'nun Bazı İslami Yapılarındaki Alemler Hakkında", *I. Milletlerarası Türkoloji Kongre-si Tebliğler III*, İstanbul 1979, s. 814-838; Sar-gon Erdem, "Alemin Tarihçesi ve Monçuk, Hilâl, Boynuz Alemlerinin Menşeleri Üzeri-ne", *STAD*, I/3 (1988), s. 103-117; Celâl Esad Arseven, "Alemler", *SA*, I, 41; M. Fuad Köprülü, "Bayrak", *İA*, II, 402; R. Ettinghausen, "Hilâl", *EP²* (İng.), III, 381-382; J. Colmar — J. W. Allan, "Alemler ve 'Alâmat", *Elr*, I, 785-791.

SARGON ERDEM

Ahmed
Yesevî
Külliyesi'nden
bir sancak
alemi -
Yeni /
Türkistan

□ MİMARİ. Yapıların kubbe, külâh ve çatıları üzerinde yer alan alemler, mi-mari görünüş ve ifadeyi tamamlayan, sembolize ettiği dinî inanç ve felsefî de-ğerleri yücelten, ayrıca kurşun örtü kap-